

TÜKETİCİ KREDİLERİNDE TÜKETİCİNİN KORUNMASI

Yrd. Doç. Dr. İsmail KAYAR*

I - GİRİŞ

Sözleşmeler yapılırken tarafların eşit durumda olduğu varsayılmakla birlikte, pratikte çeşitli sebeplerle yanlardan birinin zayıf ve korunmaya muhtaç olduğu görülür. Mevzuatımızda işçi-işveren, kiralayan-kiracı, satıcı-tüketici vb. ikili ilişkilerde zayıf olan tarafın korunmasına yönelik bir çok düzenleme mevcuttur. Tüketicilerin yaygın olarak başvurduğu tüketici kredisi sözleşmelerinde de kredi alanlar bir çok yönden korunmaya muhtaçtır.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dan (TKHK) önce tüketici kredilerinde, kredi alana banka tarafından hazırlanan ve banka lehine hükümler içeren sözleşmelerin imzalatılması, sözleşmenin bir örneğinin kredi alana verilmemesi, sözleşme şartlarında ve özellikle uygulanacak faiz oranında bankanın tek yanlı değişiklik yapma hakkını saklı tutması, kredi alanın erken ödeme yoluyla krediyi kapatmasına izin verilmemesi ve bağlı kredilerde tüketicinin satın aldığı malın ayıplı çıkması halinde kredi verenin herhangi bir sorumluluk kabul etmemesi gibi yollarla tüketici aleyhine uygulamalar söz konusuydu.

Temel amacı tüketiciyi korumak olan TKHK'un 10. maddesi tüketici kredilerine ayrılmıştır. Bu düzenlemeyle tüketici kredileriyle ilgili temel sorunlara tüketici lehine bazı çözümler getirilmiş olmakla birlikte hiç düzenlenmemiş ya da yetersiz olarak düzenlenmiş hususlar da vardır. Bu çalışmada öncelikle tüketici kredisi sözleşmeleri üzerinde durulacak, sonra tüketici kredilerinde tüketicinin korunmasına ilişkin düzenlemeler ortaya konulacak ve değerlendirilecektir.

II - TÜKETİCİ KREDİSİNİN KREDİ TÜRLERİ ARASINDAKİ YERİ

A - Kredi Açma Sözleşmesinin Tanımı

Kredi açma sözleşmesi, kredi alanın talebi üzerine kredi verenin önceden kararlaştırılan şartlarla, belirli bir miktar ya da belirli bir miktara kadar parayı, belirli ya da belirli olmayan bir süre için ödünç olarak vermeyi ya da onun emrine tahsis etmeyi taahhüt ettiği; kredi alanın da verilen krediyi faiz, komisyon ve ortaya çıkarırsa kredi verenin zararlarıyla birlikte geri ödemeyi taahhüt ettiği bir sözleşmedir

* Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.Fak. Ticaret Hukuku Anabilim Dalı.

(Tekinalp, 1988: 353; Yüksel, 1972: 24; Akipek, 1999: 37). Kredi açma sözleşmesi borçlandırıcı işlem niteliğindedir. Bu sözleşmeye dayalı tasarruf işlemi ise kredi kullandırmanın sözleşmeye uygun olarak kararlaştırılan parayı kredi kullanana teslim ya da onun emrine tahsis etmesiyle gerçekleşmektedir.

B - Kredi Açma Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Kredi açma sözleşmesinin hukuki niteliği hususunda doktrinde farklı görüşler bulunmakla birlikte, baskın görüş karz sözleşmesi olduğu yönündedir. Çünkü kredi sözleşmesiyle bir miktar paranın mülkiyetinin kredi alana devri ve bu paranın belirli şartlar dahilinde geri ödenmesi amaçlanmaktadır (Tekinalp, 1988: 354. ; Yüksel, 1972: 27. ; Tandoğan, 1985: 332).

Kredi sözleşmelerinin karz sözleşmesi niteliğinde olduğu yönündeki görüşe karşı şu itirazlar ileri sürülmektedir. Öncelikle karz sözleşmesine para ya da misli eşya niteliğindeki şeyler konu olabilir. Oysa, kredi sözleşmesinin kapsamı daha geniştir. Özellikle gayri nakdi kredilere ilişkin sözleşmeleri karz sözleşmesi olarak nitelendirmek mümkün değildir. İkinci olarak, karz sözleşmesinde ödünç alınan para ya da eşya geri verilince sözleşme sona erer. Buna karşılık kredi sözleşmesi kapsamında alınan paranın geri verilmesiyle kredi sözleşmesi kendiliğinden sona ermez. Üçüncü olarak, karz sözleşmesinde ödünç veren bu borcunu kendi istediği zamanda ve bir defada ifa ederek borcundan kurtulmaktadır, oysa bazı kredi sözleşmelerinde kredi veren sözleşmenin devamı süresince krediyi sürekli şekilde kredi alanın emrine amade tutmak ve talebi halinde kullandırmak zorundadır. Son olarak, karz sözleşmesinde sadece ödünç verme ve alma söz konusu iken, kredi sözleşmesinde bir miktar paranın kredi alana kullanılmasının yanında, kredi veren kredi alanın sırlarını saklama borcu gibi başka borçlar da üstlenmiş olmaktadır (Tekinalp, 1988: 355 ; Yüksel, 1972: 28. ; Akipek, 1999: 38).

Kredi sözleşmesinin karz sözleşmesi sayılamayacağı yönündeki bu eleştirilere rağmen, genel karakteri ve tarafların hak ve borçları bakımından karz sözleşmesi olarak nitelendirilmesi gerekir. Gerçekten yukarıda belirtilen eleştirilerden ilkinde dahi kredi veren, görünüşte para dışında diğer taraf için kefalet ya da garanti taahhüdünde bulunmak, senet iskontosu veya aval gibi nakit dışı bir şeyi borçlanmış olmakla birlikte, netice itibarıyla bu sözleşme sebebiyle girdiği taahhüde dayalı olarak bir miktar parayı ödemeyi göze almakta ve taahhüt etmektedir.

Kredi sözleşmesinde kredinin geri ödenmesiyle sözleşmenin sona ermeyeceği de tartışılabilir. Kanaatimizce cari hesap şeklinde işleyen kredi sözleşmelerinde kullanılan kredinin geri ödenmesiyle sözleşme kendiliğinden sona ermez ise de özellikle klasik tüketici kredilerinde belirlenen vadeye göre son taksit ödenince sözleşmenin de sona erdiği kabul edilmelidir. Çünkü sözleşmenin her iki yanı da bütün borçlarını anlaşılmaya uygun olarak yerine getirmişlerdir. İfa edilecek başka bir borç kalmadığına ve ifa bütün borçların en tabii sona erme şekli olduğuna göre taraflar arasındaki borç ilişkisi de ortadan kalkmış sayılacaktır. Uygulama da bu yöndedir. Tekrar kredi kullanabilmek için yeni bir sözleşme yapılması gerekir.

Kredi sözleşmesinde karz sözleşmesinin aksine kredi kullandırmanın bir defada borcunu ifa etmediği, sözleşme süresince parayı emre amade tutması gerektiği

eleştirisi de kredi sözleşmesinin karz sözleşmesi olmadığını göstermez. Çünkü, karz sözleşmesinde ödünç verenin borcunu bir defada mı yoksa başka bir şekilde mi ifa edeceği tarafların anlaşmasına bağlı olarak değişebilir. Zaten bu husus sözleşmenin niteliğiyle değil sözleşmeden doğan borcun ifa şekliyle ilgilidir.

Kredi sözleşmesinde kredi verenin borcunun yalnızca parayı vermekten ibaret olmadığı, buna ilaveten başka borçlarının da bulunduğu hususu da tartışılabilir. Çünkü, kredi sözleşmesinde asıl amaç bir miktar paranın kredi alana kullanılmasıdır. Bunun yanında kredi verene bir takım ilave borçların yüklenmesi sözleşmenin niteliğini değiştirmez. Kaldı ki, Türk özel hukukunda genel geçerliliği bulunan sözleşme serbestisi ilkesi gereği, karma veya bileşik sözleşmeler yapmak her zaman mümkündür. Bununla birlikte kredi sözleşmesinin yukarıda belirtilen yönleri onun tipik bir karz sözleşmesi sayılmayıp, karz sözleşmesinin niteliklerini de taşıyan karma veya bileşik sözleşme sayılmasını da gerektirmez.

Kredi sözleşmesinin kanunda düzenlenen sözleşme tiplerinden hiçbirine uymadığını bu sebeple sui generis bir karakter taşıyan isimsiz sözleşme sayılacağını kabul eden yazarlar da kredi sözleşmesini karz sözleşmesine en yakın sözleşme olarak nitelendirmekte ve karz sözleşmesine ilişkin hükümlerin kıyasen kredi sözleşmesine de uygulanması gerektiğini belirtmektedirler (Tandoğan, 1985: 332, 333. ; Tunçomağ, 1977:785)¹.

III - TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMESİNİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

A – Tüketici Kredisi Sözleşmesinin Tanımı

TKHK m. 10'da tüketici kredisi tanımlanmamış ancak üç unsurundan söz edilmiştir. Bunlar, tüketici kredisinin TKHK'a göre tüketici sıfatı taşıyanlara, banka ya da finansman kuruluşları tarafından, bir malın satın alınması ya da bir hizmetin tedarik edilmesi amacıyla verileceği hususlarıdır.

22 Aralık 1986 tarih ve 87/102 sayılı AB Yönergesinde (OJ, 12.2.1987, No: L. 42) tüketici kredisi sözleşmesi şöyle tanımlanmıştır: Kredi sözleşmesi, kredi verenin, kredi alana ödemenin ertelenmesi, ödünç verilmesi veya benzeri başka mali destek sağlanması gibi finansman yardımı vermesini öngören ya da bunlara ilişkin taahhütleri içeren sözleşmedir (m. 1/2/c).

Tüketici kredisinin tanımı, kanunda belirlenen unsurları da dikkate alınarak şöyle yapılabilir: Tüketici sıfatı taşıyan gerçek veya tüzel kişilere, bir malın satın alınması veya bir hizmetin tedarik edilmesi amacıyla, banka, özel finans kuruluşu ya da finansman şirketleri tarafından ödünç, avans, mali yardım ya da başka bir şekilde verilen ve kararlaştırılan şekilde geri ödenecek olan krediyi tüketici kredisi denir².

Tüketici kredisi sabit vadeli para ödünçü şeklinde işleyen bir nakdi kredidir. Çünkü, banka veya finansman şirketi tarafından tüketiciye toptan ödenmekte, buna karşılık geri ödemesi belirlenen vade ve ödeme tutarlarına göre genellikle aylık olarak ve sabit şekilde gerçekleşmektedir. Diğer yandan, tüketici kredisinin bir alt

türü olarak kabul edilebilecek olan kredi kartları aracılığıyla kullanılan tüketici kredileri de nakdi kredi olmakla birlikte, klasik tüketici kredisinden farklı olarak cari hesap şeklinde işlemektedir (Reisoğlu, 1997: 374; Akipek, 1999: 35).

Diğer bir açıdan bakıldığında tüketici kredisi, yapılacak sözleşmeye göre açık kredi ya da teminatlı kredi şeklinde kullanılabilen doğrudan kredidir. Ancak tüketici kredilerini yaygın olarak kullandıran bankaların açık kredi şeklinde tüketici kredisi kullandırmaları pek söz konusu olmamaktadır. Uygulamada tüketici kredileri ya kefalete dayalı olarak verilmekte ya da buna ilave olarak ipotek, mülkiyeti muhafaza kaydı veya haciz gibi diğer güvencelere dayalı olarak kullanıldığından, tüketici kredilerinin teminata dayalı doğrudan kredi olduğu da söylenebilir.

TKHK m. 10'a göre tüketicinin toplam borç miktarının önceden belirlenmesi ve bunun sonradan artırılmasının mümkün olmaması karşısında tüketici kredilerinin ya TL. ya da döviz üzerinden sabit taksitli olması şarttır. Bu durum karşısında tüketici kredilerinin dövize endeksli olarak TL üzerinden kullanılması mümkün değildir (Reisoğlu, 1997: 374; Akipek, 1999: 35).

B – Tüketici Kredisinin Çeşitleri

Tüketici kredileri değişik kriterlere göre tasnif edilebilir. Mesela, mal alımına-hizmet tedarikine ilişkin tüketici kredileri, tüketicinin kendisi tarafından belirlenecek ihtiyaçları için kullanılan – belirli malların satın alınması için kullanılan tüketici kredileri, teminatlı-teminatsız olarak verilen tüketici kredileri ve kredi kullanımına sebep olan ilişkinin durumuna göre ikili ilişki çerçevesinde kullanılan - üçlü ilişki çerçevesinde kullanılan tüketici kredileri gibi ayrımlar yapılabilir. Bunlardan aşağıda kısaca bahsedilecektir.

1 – Mal Alımına – Hizmet Tedarikine İlişkin Tüketici Kredileri

TKHK'un taraflardan birini tüketicinin oluşturduğu bütün hukuki ilişkilere uygulanacağı kabul edilmiştir (m. 2). Böylece yalnızca satım sözleşmesinde değil, diğer hukuki ilişkilerde de tüketicinin korunması amaçlanmıştır.

TKHK'un genel amacı dikkate alınarak, tüketici sıfatıyla hareket etmek şartıyla her türlü mal alımı ya da hizmet tedariki amacıyla alınan krediler tüketici kredisi olarak kabul edilmelidir. Örneğin, ev eşyası veya otomobil satın almak için alınan krediler gibi, eğitim, kurs, seyahat ve tedavi gibi amaçlarla kullanılan kredilerin de tüketici kredisi olarak kabul edilmesi gerekir.

2 – Serbest – Bağlı Tüketici Kredileri

a – Serbest Tüketici Kredileri

Tüketicinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla dilediği şekilde kullanabildiği ve kredi veren tarafından da herhangi bir kullanım kısıtlaması getirilmeyen kredilerdir. Serbest krediler ya doğrudan nakit olarak tüketiciye verilmekte ya da kredili mevduat hesabı açılarak veya kredi kartı verilerek suretiyle belirli limitler dahilinde kredinin ne zaman kullanılacağı hesap sahibi tüketiciye bırakılmaktadır (Özsunay,

1992: 4 ; Gezder, 1998: 30. ; Akipek, 1999: 176. ; Aslan, 1996: 203 ; Demiray, 1992: 3). Serbest tüketici kredilerini üç grupta toplamak mümkündür.

aa – Doğrudan Nakit Olarak Verilen Krediler

Serbest tüketici kredilerinde tüketicinin verilen krediyi hangi mal veya hizmetler için kullanacağı önemli değildir. Bankalar kredi talep formlarında serbest tüketici kredilerinin de hangi amaçla kullanılacağını sormakla birlikte, bu bilgi toplama amacına yönelik olup, herhangi bir kontrol mekanizması söz konusu değildir. Diğer yandan tüketicinin krediyi talep ederken belirlediği mal ve hizmetlerin kimden alınacağı ya da hangi marka olacağı gibi hususlar yine söz konusu kredi ilişkisinin dışında tutulmaktadır. Serbest tüketici kredileri kullanılırken bankaların yaptığı araştırma, kredi kullanacak tüketicinin ödeme gücü ve verilecek kredi için gerekli teminatların sağlanmasından ibarettir. Bunun dışında kredi kullananın gerçekten tüketim amaçlı olarak mı ya da başvuru formunda belirttiği mal veya hizmetleri temin etmek için mi kullandığı önemli değildir.

bb – Kredili Mevduat Hesabı

Serbest tüketici kredilerinin diğer bir türü de kredili mevduat hesaplarıdır. Kredi ile ilgili rehin, kefalet, sözleşme gibi işlemler önceden tamamlanarak tüketiciye bir kredi limiti belirlenmek suretiyle işleyen ve kredi kullananın ihtiyacına ve kararına göre dilediği zaman kredi kullanabildiği hesaplara kredili mevduat hesabı denmektedir. Kredi kullanan bu hesap kapsamında kendisine tanınan krediyi dilediği zaman kullanabileceği gibi, çek yazmak, kredi kartıyla alışveriş yapmak, havale yapmak, virman yapmak, çeşitli yatırım araçlarına yatırım yapmak gibi çok çeşitli şekillerde de kullanılabilir. Cari hesap şeklinde işleyen kredili mevduat hesaplarında hesap eksiye geçince kullanılan krediye göre faiz hesaplanmakta ve her ayın sonunda faiz yine bu hesaba borç yazılmaktadır. Kredili mevduat hesabından kredi kullanan kimse istediği zaman ve istediği miktarda ödeme yapabilmekte ve yaptığı ödeme de derhal hesaba alacak yazılmaktadır.

Klasik tüketici kredileri ile karşılaştırıldığında, kredili mevduat hesabı aracılığıyla kullanılan tüketici kredileri daha çok kısa süreli ve küçük tüketim ihtiyaçları için kullanılmaktadır. Diğer yandan, kredili mevduat hesabı aracılığıyla kredi kullanmak daha basit ve pratiktir (Akipek, 1999: 179). Yapılan geri ödemelerin derhal borçtan düşülmesi, herhangi bir vadeye bağlı olmaksızın geri ödeme yapılabilmesi, erken ödeme sebebiyle faiz indirimi için ayrıca bir hesaplamanın gerekli olmaması gibi sebeplerle kredili mevduat hesabı yoluyla kullanılan tüketici kredilerinin tüketicinin en fazla yararına olduğu söylenebilir. Çünkü, bu yolla tüketiciler gerçekten ihtiyacı olan miktarı gerçekten ihtiyaç duydukları süre için kullanmakta ve böylece ödeyecekleri faiz asgariye inmektedir.

cc – Kredi Kartı

Kredi kartları genellikle alışveriş için kullanılmakla birlikte, önceden belirlenen limitler dahilinde nakit çekmek için de kullanılabilirler. Ancak, adından

anlaşıldığının aksine kredi kartlarının kredi kullanım aracı olarak kullanılmasının ikinci planda olduğu da kabul edilmelidir (Teoman, 1997:244. ; Akipek, 1999: 188, dn. 164). Kredi kartı yoluyla kullanılan tüketici kredileri de bir çok yönden kredili mevduat hesabı aracılığıyla kullanılan tüketici kredilerine benzemektedir ve serbest tüketici kredisi niteliğindedir (Gezder, 1998: 40, 41. ; Akipek, 1999: 186 vd.). Bununla birlikte kredili mevduat hesabı aracılığıyla kullanılan tüketici kredileri ikili ilişki çerçevesinde kullanılırken, kredi kartı ilişkisinde üç taraf bulunmaktadır.

Kredi kartında kartı çıkaran kuruluş (banka) – üye işyeri – tüketici olmak üzere üç taraf söz konusudur. Bu ilişkide üye işyerleri müşterilerine ödeme kolaylığı veya ödemeleri taksitlendirme imkanı vermek suretiyle müşteri çekerek karlı çıkmakta. Banka ise hem yapılan satışlar sebebiyle üye işyerlerinden komisyon almakta hem kart verdiği kimselerden kart ücreti almakta hem de kredi kartı aracılığıyla yapılan ödemelerin taksitlendirilmesi halinde tüketiciden faiz almaktadır. Tüketiciler ise hem kredili mevduat hesabında olduğu gibi önceden gerekli formalitele ri tamamlayıp güvenceleri vermiş olmaları sebebiyle diledikleri zaman kredi kullanma imkanına kavuşmaktadırlar hem ödeme kolaylığından yararlanmak suretiyle alışveriş yapmakta hem de diledikleri takdirde yaptıkları alışverişten doğan borçları kredilendirerek taksitler halinde bankaya ödeme imkanına kavuşmaktadırlar.

b – Bağlı Tüketici Kredileri

Kredi kullanan tüketicinin, kredi verenin belirlediği mal veya hizmetin temini için ya da yine kredi verenin belirlediği satıcı ile alışveriş yapmak üzere aldığı kredilere bağlı tüketici kredisi denmektedir (Arkan, 1995: 40 ; Aslan, 1996: 202. ; Köksal, 1995: 94, 95. ; Özsunay, 1992: 4. ; Çeker, 1995: 15. ; Akipek, 1999: 180). Bağlı tüketici kredisinin belirleyici özelliği tüketicinin aldığı krediyi belirli mal veya hizmeti temin etmek için kullanmak zorunda olmasıdır. Eğer kredi veren banka ya da finansman kuruluşu ile tüketicinin mal veya hizmet alacağı satıcı arasında herhangi bir ilişki yoksa ve tüketici belirli mal veya hizmeti almak zorunda olmakla birlikte bunların kimden veya nereden alınacağı önemli değilse buna tedarik kredisi denir. Tedarik kredilerinin tipik örnekleri otomobil ve konut kredileridir. Buna karşılık, bağlı tüketici kredisi satıcı/üretici – kredi kuruluşu – tüketici arasındaki üçlü ilişki çerçevesinde kullanırılıyor ise buna da bağlı tüketici kredisinin bir alt türü olarak "finansman edilmiş taksitle satım"³ ya da "satış finansman kredisi" denilmektedir (Baykan, 1996: 150. ; Özsunay, 1992: 4, dn. 3 ; Blaurock, 1992: 34, 35. ; Gezder, 1998: 31; Akipek, 1999: 182).

Bağlı tüketici kredisinin bu türünde üçlü sözleşme ilişkisi vardır. Öncelikle, satıcı veya üretici kredi kullandıracak kuruluşla bir çerçeve sözleşme yapmaktadır. Çerçeve sözleşmenin konusu üretici veya satıcıdan mal alacak olan tüketicilere kredi kuruluşu tarafından finansman imkanı sağlanmasıdır. Böylece hem üretici/satıcı daha fazla satış yapacak ve parasını peşin olarak alacaktır. Hem de satıcı tarafından müşteriler kredi kuruluşuna yönlendirildiği için bankalar daha fazla kredi verme imkanı kavuşacaktır. İkinci olarak satıcı ile tüketici arasında (genellikle) bir satım sözleşmesi yapılmaktadır. Kredi kuruluşu bu sözleşmenin dışındadır. Üçüncü olarak ise, tüketici ile kredi kuruluşu arasında bir tüketici kredisi sözleşmesi yapılmaktadır. Bu sözleşmenin konusu ise satıcıdan alınan mal bedelinin satıcıya ö-

denmesidir. Tipik bir tüketici kredisi sözleşmesi olan bu sözleşmenin ferdi tüketici kredilerinden en önemli farkı paranın sözleşmenin tarafı olan tüketiciye ödenmeyip doğrudan satıcıya ödeniyor olmasıdır. Bu yolla satıcılar taksitli satımlarda malın teslim edilmesine rağmen semenin ödenmeme riskinden kendini kurtarmaktadır. Banka da bu durumu dikkate alarak kredi vermeden önce gerekli güvenceleri tüketiciden almaktadır. Tüketici açısından, taksitli satımlara çok benzeyen bu uygulamanın farkı satıcıya değil de bankaya borçlanılmış olmasıdır.

3 – Teminatlı – Teminatsız Tüketici Kredileri

Tüketici kredisinin teminatlı ya da teminatsız verilmesi tamamen tarafların anlaşmasına, genellikle de krediyi kullanıracak kurumun takdirine bağlıdır. Tüketici kredileri uygulamada genellikle en azından kefalete dayalı olarak verilmekle birlikte, teminatsız olarak verilmesine de bir mani yoktur.

4 – İkili – Üçlü İlişki Çerçevesinde Kullanılan Tüketici Kredileri

İkili ilişki çerçevesinde verilen tüketici kredileri, arada bir satıcı olmaksızın ve belirli bir mal veya hizmete dayalı olmadan kullanılan kredilerdir. Bu tür tüketici kredilerinde verilen kredinin tüketim amacıyla kullanılacağı varsayılmakta, gerçekten tüketim amaçlı olarak kullanılıp kullanılmadığı kontrol edilmemektedir. Kanaatimizce bu tür tüketici kredilerinin gerçekten tüketim amaçlı olarak kullanılması ya da TKHK kapsamı dışında kalan iş ve işlemler için kullanılması mümkündür ve kredi kullananın gerçek amacı bu kredilerin hukuki niteliğini değiştirmez. Bu sebeple tüketicinin hangi saiklerle kredi kullanmaya karar vereceği de önemli değildir. İkili ilişki çerçevesinde kullanılan tüketici kredileri tüketiciye doğrudan nakit olarak ödenen ve kredili mevduat hesabı ya da kredi kartı aracılığıyla ödenen serbest tüketici kredileridir.

Doktrinde Akipek, serbest tüketici kredilerinin üçlü ilişki çerçevesinde verilen tüketici kredisi olduğu ve ikili ilişki çerçevesinde kullanılan kredilerin ise basit taksitli satışlarda söz konusu olduğu görüşündedir (Akipek, 1999: 174 vd). Kanaatimizce taksitli satım sözleşmesi, tüketiciye ödeme kolaylığı sağlama ve semeni ödeme şartlarına ve zamanına göre belirleme gibi tüketici kredisine benzeyen özellikleri bulunmakla birlikte tüketici kredisi olarak nitelendirilemez⁴. Satım sözleşmesinde taraflar semenin miktarını ve bunun ödenme şekli ve zamanını belirlemede serbesttirler. Bu serbesti çerçevesinde, satıcının teslim borcunu tamamen yerine getirmesine karşılık, semenin kısım kısım ödenmesi satımın niteliğine tamamen uygundur ve bu durumun ayrı bir kredi sözleşmesi olarak nitelendirilmesi için yeterli değildir. Diğer yandan tüketici kredisini düzenleyen TKHK m. 10'da tüketici kredilerinin "banka veya benzeri finans kurumları" tarafından verileceği hükme bağlanmıştır. Kanunun bu açık hükmü karşısında taksitle satış yapan satıcıları bu kapsama dahil etmek zordur.

C – Tüketici Kredisi Sözleşmesinin Tarafları

Tüketici kredisi sözleşmesinin tarafları kredi alan tüketici ve kredi veren kredi kuruluşudur.

1 - Kredi Alan

Gerçek kişilerin tüketici sıfatıyla kredi sözleşmesinin tarafı olabileceği hususunda doktrinde herhangi bir tereddüt yoktur. Buna karşılık tüzel kişilerin tüketici kredisi tüketici sıfatıyla bu sözleşmenin tarafı olup olamayacağı tartışmalıdır. Avrupa birliğinin tüketici kredileri ile ilgili 22.12.1986 tarih ve 87/102 sayılı yönergesinde ticari ve mesleki amaçlar dışındaki amaçlarla sözleşme yapan gerçek kişiler tüketici olarak kabul edilmiştir. Tüketici kredilerini düzenleyen TKHK m. 10'da kredi alan tarafın tüketiciler olacağı hususu dışında bir açıklık yoktur. Ancak aynı kanunun 3/f maddesine göre, bir mal veya hizmeti özel amaçlarla satın alarak nihai olarak kullanan veya tüketen gerçek veya tüzel kişiler tüketici sayılmıştır.

Bir görüşe göre, kanunun bu açık tüketici tanımı karşısında, kural olarak tüzel kişilerin de tüketici kredisi sözleşmesine taraf olabileceği kabul edilebilir. Ancak yine de tüketici kredisinin esas olarak gerçek kişilere verilebileceği kabul edilerek, tüzel kişilerin durumuna ve krediyi hangi amaçla kullanacağına göre bir değerlendirme yapmak gerekir (Aslan, 1996: 205, 206. ; Akipek, 1999: 195, 196.; Çeker, 1995: 15).

Diğer görüşe göre ise, özellikle tacir sıfatı taşıyan tüzel kişilerin bütün faaliyetleri ticari iş niteliğinde kabul edileceğinden, herhangi bir mal veya hizmeti özel amaçlarla satın alıp kullanmaları mümkün değildir. Aynı amaçla tüketici kredisi sözleşmesinin de tarafı olamazlar (Arkan, 1989: 36.; Köksal, 1995: 88, 89. ; Deryal, 1999: 150). Kanaatimizce ikinci görüşle birlikte tüzel kişilerin tüketici kredisi sözleşmesinin tarafı olması hususunda seçici davranmak gerekir. Şöyle ki, TKHK'nın mevcut düzenlemesi karşısında, vakıf, dernek, siyasi parti, sendika veya kamu tüzel kişileri gibi ticari amaçlar dışında bir amaçla kurulanlar özellikle bağlı tüketici kredisi sözleşmesine taraf olabilmelidirler. Buna karşılık, ticaret şirketleri ile iktisadi devlet teşekkülleri gibi ticari amaçlarla kurulan ve kuruluşla birlikte kendiliğinden tacir sayılan tüzel kişilerin her türlü iş ve işlemi ticari iş sayılacağından tüketici kredisi sözleşmesine taraf olamayacakları kabul edilmelidir. Bununla birlikte bu ayırım ve sınırlamanın yalnızca tüketici kredileri bakımından yapılması gerektiğini düşünüyoruz. Sonuncuların da kural olarak, tüketici sıfatı taşımasına ve TKHK'un tüketicilere tanıdığı haklardan yararlanmasına bir engel yoktur. Yani, TKHK'nun tüketici kredisi dışındaki hususlarda sağladığı imkanlardan ticaret şirketleri dahil diğer tüzel kişiler de yararlanabilir⁵.

2 - Kredi Veren

TKHK m. 10'da tüketici kredisinin "banka veya benzeri finans kurumları" tarafından verilebileceği belirtilmiştir. Tüketici kredisini veren taraf bankalar, özel finans kurumları, finansal kiralama şirketleri, ödünç para verme işleriyle uğraşan gerçek ve tüzel kişiler, finansman şirketleri ve faktoring şirketleri olabilir (Arkan, 1995: 37.; Deryal, 1999: 153, 154.; Aslan, 1996: 206, 207; Akipek, 1999: 198; Gezder, 1998: 168, 169.; Köksal, 1995: 89). Hatta, tüketici kredisini veren taraf izinsiz olarak bu faaliyette bulunsa ya da faaliyeti suç teşkil etse dahi yapılan sözleşmenin TKHK kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Çünkü, tüketici kredisinin banka veya benzeri finans kurumları tarafından verilebileceği yönündeki hükme

rağmen, yasaya aykırı olarak bu sıfatı takınan kimselere karşı tüketicinin daha fazla korunmaya muhtaç olması, taraflardan birinin tüketici olduğu bütün hukuki ilişkilere TKHK'nun uygulanacak olması (m. 2) ve TKHK hükümlerinin kamu düzenini ilgilendiren emredici hükümler olması karşısında, izinsiz kredi vermenin yaptırımları ayrıca uygulanmak üzere bu tür kredi ilişkilerini de tüketici kredisi sözleşmesi saymak gerekir.

D – Tüketici Kredisi Sözleşmesinin Konusu

TKHK'un 10. maddesinde tüketici kredisinin "bir mal veya hizmeti satın almak amacıyla" alınacağı belirtilmiştir. Bu ifade tüketici kredisinin yalnızca TKHK'da tanımlanan mal ve hizmetleri temin etmek için alınacağını belirlemesi bakımından olumlu; buna karşılık, bu kanunda yalnızca belirli bir mal veya hizmetin temini için verilen (bağlı) tüketici kredilerinin düzenlendiği intibainı doğurması bakımından ise olumsuzdur.

Mal ve hizmetten neyin anlaşılması gerektiği aynı kanunun üçüncü maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre mal, ticaret konusu taşınır eşyayı, hizmet ise bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan bedeni ve/veya fikri faaliyetleri ifade eder. Bu durumda, gayrimenkul alımı için verilen krediler TKHK'a göre tüketici kredisi olarak nitelendirilemeyecektir. Bu yönüyle TKHK Avrupa Birliği'nin tüketici kredileri ile ilgili yönergesi ile uyumludur. Buna karşılık, yönergede gayrimenkul alımı dışında bir binanın korunması, iyileştirilmesi veya restorasyonu için alınan krediler de kapsam dışı bırakılmıştır. Oysa, TKHK'un hizmet tanımından yola çıkarak, konutların tamir ve ıslahı için alınan kredilerin de tüketici kredisi olarak nitelendirilmesi mümkündür (Arkan, 1995: 36 ; Akipek, 1999: 201).

Gayrimenkul alımı için kullanılan kredilerin tüketici kredisi sayılmaması isabetli midir? Bir görüşe göre, gayrimenkul alımı, bakımı ve onarımı için kullanılan kredilerin tüketici kredisi kapsamı dışında bırakılması uygun bir tercihtir. Çünkü gayrimenkul alımı genel olarak uzun süreli düşünülerek karar verilen önemli bir işlemdir. Bu kadar düşünen kişi bu amaçla kredi kullanırken de derinlemesine düşünecektir. Bu nedenle normal koşullar altında tüketici kredisi alımında tüketici açısından doğabilecek sakınca ve tehlikeler gayrimenkul alımı için kredi kullanımında geçerli olmayacaktır. Örneğin, tüketici almayı tasarladığı krediyi rahat ödeyip ödeyemeyeceğini, bu kredinin faiz ve masrafları ile birlikte kendisine toplam maliyetini düşünüp öyle karar verecektir. Bu tür kredi ilişkilerinde tüketicinin ayrıca korunmasına gerek yoktur (Akipek, 1999: 202 ; Canaris, 1992: 10).

Gayrimenkul alımı amacıyla alınan kredilerin tüketici kredisi kapsamı dışında bırakılması TKHK'un bir eksikliği olarak kabul edilebilir. Öncelikle tüketici kredilerini düzenleyen 10. maddede açıkça taşınmaz mallarla ilgili bir istisna yoksa da, burada geçen "mal" kavramının 3. maddede tanımlanmış olması sebebiyle böyle bir sınırlamanın bulunduğu kabul edilmektedir. Kanunda geçen mal kavramının ticaret konusu taşınır mallarla sınırlandırılmış olması karşısında taşınmaz mal alımına ilişkin kredilerin şu ya da bu sebeple kanunun kapsamı dışında olduğu kabul edilmez. Bununla birlikte, böyle bir düzenlemenin isabetli olduğu tartışılabilir. Taşınmaz alımı için kredi kullanan kimselerin uzun uzun düşündükten sonra karar

vereceği ve bu amaçla kredi alırken de sağlıklı değerlendirmeler yapacağı gerekçesiyle korunmaya muhtaç olmadığı yönündeki yukarıda belirtilen görüşlere katılmak mümkün değildir. Taşınmaz alımının ticaret konusu diğer taşınır mallara göre daha ciddi bir iş olduğu ve daha fazla düşünülerek karar verileceği doğru ise de sonuçta isabetli karar verileceği garanti değildir. Ayrıca taşınmaz alımına ilişkin tüketici kredileri, diğer tüketici kredilerine göre genellikle miktar bakımından fazla ve geri ödeme süresi bakımından da uzun vadeli kredilerdir. Diğer tüketici kredilerini kullanan kimseler için geçerli olan sakınca ve koruma ihtiyacı aynen, hatta fazlasıyla taşınmaz alımı için kredi alanlar bakımından da geçerlidir. Taşınmaz alımına ilişkin kredilerin kapsam dışı bırakılmasının gerekçesi ilgili AB yönergesinin de bu yönde düzenleme getirmiş olması olamaz. Çünkü söz konusu yönergenin taşınmazla ilgili kredileri kapsam dışı bırakmasının bir sebebi de AB üyesi ülkelerin ulusal hukuk düzenlerinin genellikle bu tür krediler için tüketiciyi koruyan özel hükümler getirmiş olması nedeniyle üye ülkelerin iç hukukuna müdahalenin doğru bulunmamasıdır (Canaris, 1992: 10). Türk hukuku bakımından taşınmaz alımına ilişkin krediler bakımından tüketiciyi koruyan düzenlemeler bir yana düzenleme dahi bulunmamaktadır. Sonuç olarak, TKHK'da yer alan tüketici kredisine ilişkin düzenlemenin gayrimenkul alımı ile ilgili olarak kullanılan tüketici kredilerine de kıyasen uygulanması gerektiğini ve yapılacak kanun açısından ise bu tür kredilerin de tüketici kredisi sayılması gerektiğini düşünüyoruz (Bu yönde bkz. Baykan, 1996: 200).

Tüketici kredisinin konusunu tüketici sıfatıyla bir mal veya hizmetin alınması amacıyla kullanılan krediler oluşturur. Burada belirtilen mal veya hizmet herhangi bir mal veya hizmettir. Yani belirli bir mal veya hizmetin kredi alınırken kesin olarak tanımlanması gerekmez. Zaten 10. maddenin son fıkrasında "belirli bir mal veya hizmet" alınması için de tüketici kredisi verilebileceği ve bu durumda kredi verenin sorumluluğunun daha da ağırlaşacağı öngörülmüştür. Bu durum karşısında TKHK m. 10'da düzenlenen tüketici kredisinin hem serbest tüketici kredilerini hem de bağlı tüketici kredilerini kapsadığı hususunda tereddüt edilmemelidir. Gerçekten, eğer bu maddede yalnızca bağlı tüketici kredileri düzenlenmiş olsaydı sözleşmenin zorunlu içeriğinde alınacak mal veya hizmetin cinsi, miktarı ve satıcısı gibi hususlara da yer verilmesi gerekirdi (Deryal, 1999: 157).

Tüketici kredileri için bir alt ve üst sınır TKHK'da öngörülmemiştir. Doktrinde, mukayeseli hukukta genellikle alt ve üst sınırlar öngörülmüş olması sebebiyle, bunun önemli bir eksiklik olduğu vurgulanmakla birlikte (Akipek, 1999: 204). bir sınır getirmenin gerekli olmadığını düşünüyoruz. Sözleşme serbestisi çerçevesinde kredinin miktarını taraflar dilediği gibi belirleyebilmektedir. Uygulamada tüketici kredisi miktarları kredi alanın gelir durumu ve göstereceği güvenceye göre değişmektedir. Bu konudaki bir diğer sınırlama da banka şubelerine tanınan tüketici kredisi limitleridir.

IV- TÜKETİCİ KREDİLERİNDE TÜKETİCİYİ KORUMAYA YÖNELİK TEDBİRLER

A – Standart (tip) Sözleşmelere Karşı Kredi Alanın Korunması

Bankalar tüketici kredisi verirken önceden ayrıntılı olarak hazırlanmış standart sözleşmeler kullanmaktadırlar. Standart sözleşmeler, pazarlığı önleyerek banka işlemlerini hızlandırmak, kredi ilişkisine hukuki açıklık kazandırmak, işlemleri standartlaştırarak eşit işlem yapılmasını sağlamak, ortaya çıkacak ihtilaf ve rizikoları en aza indirmek gibi yararlar sağlamaktadırlar. Buna karşılık kredi alacak tüketiciye müzakere imkanını tamamen kapatması, yalnızca kredi veren banka lehine hükümler içermesi ve böylece tüketiciyi krediyi belirlenen şartlarla almak ya da kredi almaktan vazgeçmek yollarından birini seçme mecburiyetinde bırakması bakımından ise kredi verenin lehine alanın aleyhine bir ortam yaratmaktadırlar (Poroy, 1978: 532.; Kaplan, 1991: 52.; Bahtiyar, 1997: 82, 83; Somuncuoğlu, 1976: 66; Gezder, 1998: 138). Söz konusu standart sözleşmelere konan hükümler genellikle emredici olmayan hukuk kurallarının sözleşmenin tarafları arasında a- dalete uygun olarak sağladığı dengeyi tüketici aleyhine bozmaktadır. Bu kapsamda, yetkili mahkemenin tayinine, hak düşürücü sürelere, sözleşmenin sona erdirilmesine, geri ödemelerin toptan muacceliyet kazanmasına, masraf ve vergilerin tüketiciye yüklenmesine, belgelerdeki tahrifat rizikosunun tüketiciye yüklenmesine, bankanın sorumluluğunun sınırlandırılması veya tamamen kaldırılmasına, ihtilaflarda banka kayıtlarının delil olacağına, kredinin teminatı olarak verilen şeyleri paraya çevirmek için gerekli işlemlerin banka lehine kolaylaştırılmasına vs. ilişkin kayıtlar standart sözleşmelerde sıklıkla yer almaktadır (Tandoğan, 1977: 25; Akipek, 1999: 237, 238).

Mevzuatımızda genel işlem şartları ve standart sözleşmelere ilişkin bir düzenleme olmadığı gibi, tüketicinin korunması bakımından TKHK'da da bu yönde herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Gerçi tüketici kredisi sözleşmeleri bakımından 10. maddede sözleşmede yer alacak hususlar sayılarak belirlenmiş ise de burada yer almayan ve yer almasına rağmen geri ödemede faiz indirimi, temerrüdün sonuçları gibi içi sonradan doldurulacak hususlarda standart sözleşmelerle kredi veren lehine tek yanlı hükümlerin yer alması her zaman mümkündür. Genel işlem şartları ve standart sözleşmelerle ilgili bir düzenlemenin bulunmaması karşısında, söz konusu hükümlerin hukuka uygunluğu önceden denetlenememektedir. Bu durumda, tüketici kredisi sözleşmelerinde emredici hükümlere, ahlaka, kamu düzenine ve kişilik haklarına aykırı ve haksız kayıtların bulunması halinde bunların denetimi sonradan mahkemeler tarafından MK. m. 2, BK. m. 19, 20, 28, 99 çerçevesinde yapılacak değerlendirmelerle sınırlı kalmaktadır (Tekinay ve diğerleri, 1993: 161 ; DPT, 1995: 183 ; Akipek, 1999: 230 ; Gezder, 1998: 147 vd. ; Bahtiyar, 1997: 86). Şüphesiz, bunun için sözleşmenin tarafı olan tüketicinin standart sözleşmede yer alan hükümlerin hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle dava açması gerekmektedir.

B – Tüketici Kredisi Sözleşmesinde Yazılı Şekil Zorunluluğu

TKHK'da tüketici kredisi sözleşmesinin yazılı olarak yapılması şartı getirilmiş ve bu yazılı sözleşmenin asgari içeriği sayılmıştır. Buna göre tüketici kredisi sözleşmesinde kredi tutarı, yıllık faiz oranı, faiz ve diğer masraflarla birlikte toplam borç miktarı, toplam borcun ana para, faiz, fon ve diğer masraflar ayrı ayrı belirtilerek ödeme tarihleri, gecikme faizi oranı, istenecek teminatlar, borçlunun temerrüde düşmesinin hukuki sonuçları ve kredinin vadesinden önce kapatılmasına ilişkin şartlar bulunmalıdır.

Tüketici kredileri için öngörülen yazılı şeklin geçerlilik şekli olduğu her türlü tartışmadan uzaktır (Arkan, 1995: 37 ; Aslan, 1996: 209 ; Zevkliler, 1996: 115). Çünkü niteliği gereği emredici olan TKHK'nun 10. maddesinde yazılı şeklin bir zorunluluk olduğu açıkça belirtilmiştir⁶. Ancak, sözleşmenin geçerli olması için belirlenen içerikle birlikte yazılı şekilde yapılması gerekli ve yeterlidir. Yazılı şekle tabi sözleşmeler metin ve imza olmak üzere iki kısımdan oluşur ve sözleşmelerin borç altına giren taraf veya taraflarca imzalanması gerekir. Tüketici kredisi sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğundan hem kredi veren hem de kredi alan tarafça imzalanması gerekir (Arkan, 1995: 37. ; Deryal, 1999: 159 ; Akipek, 1999: 254).

Tüketici kredisi sözleşmesinde yazılı şeklin bir sıhhat şekli olması karşısında buna aykırı şekilde sözleşme yapılmasının hukuki sonucu esasen mutlak butlandır. Ancak, bu durumda kredi alan tüketici aldığı krediyi faiziyle birlikte ve toptan geri ödemek zorunda kalacaktır. Bu sonucun, TKHK'un amacına aykırı olacağı gerekçesiyle, kredi alanın korunmasına yönelik bazı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, yazılı şekilde yapılmayan tüketici kredisi sözleşmesinin, kredinin alınmasından sonra tamamen değil sadece tüketici aleyhine olan hükümlerinin geçersiz sayılması ve bu boşlukların tüketici lehine olarak doldurulması gerekir (Aslan, 1996: 210 ; Çeker, 1995: 18. ; Köksal, 1995: 210 ; Akipek, 1999: 261)⁷. Diğer bir görüşe göre ise, kredi veren yazılı şekle uymamanın hukuki sonuçlarını iyi bilir veya bilmesi gerekir. Kredi verenin sonradan şekle aykırılık sebebiyle sözleşmenin geçersiz olduğu yönündeki iddiası hakkın kötüye kullanılması sayılır ve dürüstlük kuralıyla bağdaşmaz (Deryal, 1999: 160, 161).

TKHK'un tüketici kredileriyle ilgili 10 maddesi gerek kredi veren gerek kredi alanlar açısından emredici niteliktedir. Genel olarak kanunun ve tüketici kredisini düzenleyen bu hükmün amacı tüketicinin korunması ise de tüketicinin ne pahasına olursa olsun korunması yönündeki çabaları abartılı buluyoruz. Kredi sözleşmelerindeki kanuna aykırı hükümlerin geçersiz sayılması ve boşlukların kanunun amacına uygun olarak tüketici lehine doldurulması ya da bu doğrultuda yorum yapılması gibi durumlarla bağdaşmayacak, açıkça kanunun lafzı ile çelişir nitelikteki görüşlere katılmıyoruz. Tüketici kredileri bakımından getirilen yazılı şekil zorunluluğu her iki taraf için de geçerlidir. Mesela, bir bankanın gerekli şekle riayet etmeden, uzun vadeli ve düşük faizle verdiği krediyi, faizlerin yükselmesi sebebiyle toptan geri almak amacıyla butlan iddiasında bulunması halinde, bunun MK. 2 hükmüne aykırı sayılması mümkündür. Ancak tüketicinin de yüksek faiz oranıyla kredi almışken, faizlerin düşmesi üzerine faiz ve masraflardan kurtulmak amacıyla, şekle aykırılık sebebiyle butlan iddiasının da aynı şekilde değerlendirilmesi gerekir. Çünkü, ka-

nunda zaten tüketicinin korunmasına ilişkin olarak erken ödeme ve birden fazla taksiti birden ödeme gibi kolaylıklar getirilmiştir.

C – Sözleşmenin Bir Nüshasının Kredi Alana Verilmesi

Tüketici kredisi sözleşmesinin bir nüshasının tüketiciye verilmesi, kredi vere- nen yüklenmiş başka bir sorumluluktur. Nitekim kanunda buna aykırı hareket eden- ler için para cezası ve aynı yıl içinde tekrerrü halinde iki misli ceza uygulanması öngörülmüştür (m. 25). Sözleşmenin bir nüshasının tüketiciye verilmesi zorunlulu- ğunun getirilmesi, tüketicinin hak ve borçlarını öğrenebilmesi ve ihtilaf halinde haklarını kanıtlayabilmesi bakımından önemlidir (Zevkliler, 1996: 115 ; Deryal, 1999: 159). Bununla birlikte uygulamada TKHK'nun yürürlüğe girmesinden sonra dahi sözleşmenin bir suretinin tüketiciye verilmemesi yönündeki eski alışkanlığın genellikle devam ettiği görülmektedir. Buna aykırı davranan banka ya da benzeri finans kurumları hakkında ceza kesmeye yetkili olan mülki amirliğe şikayette bu- lunmak mümkündür (TKHK m. 26).

D – Sözleşmenin Tüketici Aleyhine Değiştirilmesi Yasağı

Tüketici kredisi sözleşmesi taraflarca imzalandıktan sonra tüketici aleyhine olarak değiştirilemez (m. 10/l). Aslında sözleşmelerde tek yanlı olarak, diğer taraf aleyhine değişiklik yapılamaması sözleşmeler hukukunun genel ilkelerindedir. Ancak, bankaların kredi sözleşmelerine ileride tek yanlı olarak değişiklik yapma haklarının bulunduğu yönünde hükümler koyması ve özellikle de tek yanlı faiz artırma haklarını saklı tutmaları karşısında kredi alanlar mağdur olmaktadır (Zevkli- ler, 1996: 116). İşte TKHK bu yolu kapatmıştır. Kredi veren baştan imzalayıp bir nüshasını da tüketiciye vereceği sözleşme hükümleri ile sözleşme süresi boyunca bağlı kalacaktır. Mesela, ekonomik şartların değiştiği ve faiz oranlarının yükseldiği gibi gerekçelerle tek yanlı olarak faizi artırmayacak ya da vadeyi kısaltamayacak- tır. Kredi verenin tüketici aleyhine tek yanlı olarak yapacağı değişiklikler BK. m. 20 anlamında hükümsüzdür (Arslan, 1995: 39 ; Köksal, 1995: 91 ; Zevkliler, 1996: 116).

Tüketici kredileri bakımından sözleşmede tek yanlı olarak tüketici aleyhine değişiklik yapma yasağı son derece isabetli olmuştur⁸. Çünkü, tüketicilerin asla takip edemeyeceği ve önceden bilemeyeceği ekonomik olay ve gelişmelere bağlı olan faiz oranlarında bankalar tarafından tek yanlı değişiklik yapılması, aldığı kre- dinin geri ödenme şartları bakımından tüketicileri mağdur etmektedir. Bu hususlar- da daha basiretli davranması beklenen ve gereken bankalar ile diğer finans kuru- luşlarının, tüketici kredisi verirken faiz oranı ve vadeyi ileride herhangi bir değişiklik yapamayacaklarını dikkate alarak belirlemeleri yönündeki mevcut düzenleme ye- rindedir.

Sözleşme şartlarını tek yanlı değiştirme yasağı yalnızca tüketici aleyhine o- lan hususlarla sınırlıdır. Kredi veren tüketici lehine değişiklikler yapabilir. Mesela, faiz oranlarının düşmesi sebebiyle yeni faiz oranları önceden verilmiş tüketici kre- dilerine de uygulanabilir (Atasoy ve diğerleri, 1997: 230. ; Aslan, 1996: 210, 211 ; Zevkliler, 1996: 116 ; Kayar, 1997: 91).

Bankalar TKHK'nun yasakladığı bu amaca, kredi verirken özellikle faiz oranı ve vade gibi konularda boşlukları bulunan sözleşme metinlerini imzalatarak ve bir nüshasını tüketiciye vermeyerek, ihtilaf halinde yaptıkları uygulamaya göre bu boşlukları doldurmak suretiyle ulaşabilirler (Aslan, 1996: 210). Bu durumlarda yazılı sözleşme şartına uyulmadığı, sözleşmenin bir nüshasının tüketiciye verilmediği ve sözleşmede tek yanlı olarak tüketici aleyhine değişiklik yapıldığı ileri sürülerek idari para cezası uygulanabilir (m. 25).

E – Kredi Alanın Erken Ödeme Hakkı

Tüketici kredisinde kredi alanın amacı, toplu para temin ederek ek satın alma gücü kazanmak, kredi verenin amacı ise, verdiği toplu parayı taksitler halinde geri almayı kabul etmesi karşılığında faiz geliri elde etmektir. Kredi alan tüketici sözleşmeyle belirlenen ödeme planında öngörülen tarihlerden önce de başka bir şekilde krediyi toptan geri ödeme imkanına kavuşabilir. Bu durumda kalan kredi borcunu taksitler halinde ve faiziyle geri ödemek yerine, toptan ödeyerek henüz işlememiş faizleri ödemekten kurtulmak isteyebilir. Ancak tüketicinin erken ödeme yapması, verdiği krediyi önceden belirlenen vadelerde alarak faiz geliri elde etmek isteyen kredi verenler tarafından her zaman olumlu karşılanmamaktadır (Arkan, 1989: 36 ; Canaris, 1992: 16, 17 ; Akipek, 1999: 328).

Tüketici kredisi alan, borçlandığı toplam miktarı tamamen ya da kısmen belirlenen vadelerden önce ödeyebilir. Her iki durumda da kredi veren banka ya da finans kurumu, ödenen miktara göre gerekli faiz ve komisyon indirimini yapmakla yükümlüdür (m. 10/III). Tüketici kredileriyle ilgili AB yönergesinin 8. maddesinde de tüketicinin erken ödeme hakkı kabul edilmiş ve bu durumda kredi verene kredinin toplam maliyetinden uygun bir indirim yapma zorunluluğu getirilmiştir. Kredinin erken ödeme yoluyla tamamen kapatılmak istenmesi, tüketici tarafından sözleşmenin tek yanlı olarak feshedilmesi anlamına gelmektedir. Gerçi, tüketici o tarihe kadar işlemiş faizle birlikte kredi borcunu tamamen geri ödemektedir. Ancak, sözleşme ile kararlaştırılan tarihten önce borcunu ödeyerek bir miktar faiz ödeme borcundan kurtulmakta, bunun karşılığı olarak diğer taraf da bu faiz gelirinden mahrum kalmaktadır.

TKHK'da erken ödeme halinde gerekli faiz ve komisyon indirimi yapılacağı belirtilmiş olmakla birlikte, ne kadar ve hangi usul kullanılarak indirim yapılacağı yeterince açık olarak ortaya konulmamıştır. Bununla birlikte 10. maddede tüketici kredisi sözleşmesinin zorunlu içeriği belirlenirken "kredinin vadesinden önce kapatılmasına ilişkin şartlar" ın da sözleşmede yer alması öngörülmüştür. Bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde, kredinin tamamen veya kısmen erken ödenmesi halinde ne kadar faiz ve komisyon indirimi yapılacağı ve indirim yapılarken nasıl bir yöntem kullanılacağıının sözleşmede gösterilmesi gerektiği anlaşılmaktadır (Aslan, 1996: 212 ; Akipek, 1999: 333). Uygulamada kredinin vadesinden önce tamamen kapatılması halinde gerekli faiz indirimi yapılmakla birlikte, aynı anda birden fazla taksit ödenmesinin istenmesi halinde bankalar pek istekli davranmamaktadırlar.

Erken ödeme halinde yapılacak indirim konusunda diğer bir tartışma da indirimin yalnızca faiz ve komisyondan mı yapılacağı, yoksa bununla birlikte diğer ka-

lemelerden de mi indirim yapılacağı hususudur. Bir görüşe göre yasanın ifadesi açık ve kesindir. İndirim yapılacak kalemleri genişletmek mümkün değildir (Köksal, 1995: 93, 94). Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre ise, kanun indirim yapılması zorunlu olan iki kalemi saymıştır. Bunun yanında, TKHK m. 10/II'de kredinin vadesinden önce kapatılmasına ilişkin şartlar da sözleşmeye konulması gereken zorunlu unsurlar arasında sayıldığı için, tüketicinin erken ödeme yoluyla krediyi kapatması halinde faiz ve komisyon dışındaki kalemlerde de indirim yapılacağı sözleşmeyle kararlaştırılabilir (Gezder, 1998: 132 ; Akipek, 1999: 333, 334 ; Aslan, 1996: 211, 212). Kanaatimizce, kanunda erken ödeme halinde indirim yapılacak kalemler olarak faiz ve komisyonun sayılmış olması, tüketici kredilerinde kredi verenin kazancının çoğunlukla faiz ve komisyondan ibaret olmasındandır. Bunlar dışındaki vergi ve fon gibi diğer kalemlerin tahsili konusunda kredi veren yalnızca aracılık yapmaktadır. Kredinin kısmen ya da tamamen geri ödenmesi zamanında bunlar çoğunlukla banka tarafından ilgili yerlere aktarılması olacaktır.

TKHK tüketici kredisi sözleşmesinin içeriğini tespit ederken krediye uygulanacak faiz oranı ile anapara ve faizden başka tüketiciden alınacak masrafların da sözleşmede gösterilmesini öngörmüş ise de geri ödeme planı hazırlanırken nasıl bir yöntem kullanılacağı hususunda bir düzenleme içermemektedir. Bankaların bir kısmı ise hazırladıkları tüketici kredisi işlem şartlarında ya da resen hazırladıkları geri ödeme planlarında toplam kredi borcu üzerinden hesaplanan faiz ve masrafları ilk aylarda ağırlıklı olarak tahsil etmekte, ana paranın geri ödenmesini ise mümkün olduğu kadar sonraya bırakmaktadırlar. Kredi verenin tek yanlı olarak belirlediği ve diğer bankaların da benzer yöntemler kullanması sebebiyle kredi alanın pek itiraz etme imkanının bulunmadığı bu yöntem, TKHK'un tüketici kredi alanına tanıdığı erken ödeme hakkını anlamsız hale getirmektedir. Çünkü, kredi alan tüketici belirlenen ödeme planına göre her ay eşit taksit ödemesinde bulunmakla birlikte, ilk aylarda yaptığı ödemelerin büyük bir kısmı faiz ve masraflardan oluştuğu için, bir süre geçtikten sonra krediyi erken ödeme yoluyla kapatmak kendisine pek avantaj sağlamamaktadır. Geri ödeme planının hazırlanması konusunda uygulamada kullanılan bazı yöntemlerin TKHK ile getirilen erken ödeme hakkına ve bu konuyu düzenleyen 10/III hükmüne aykırı olduğu kanaatindeyiz. Uygulamanın kanuna uygun hale getirilmesi için yönetmelik, tebliğ ya da kredi verenler için bağlayıcı nitelikte karar ya da yeknesak tüketici kredisi genel işlem şartları gibi düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

F - Bağlı Kredilerde Kredi Verenin Ayıplı Mal ve Hizmetler Sebebiyle Sorumluluğu

Tüketici kredisi belirli bir mal veya hizmetin satın alınması ya da belirli bir satıcı ile yapılacak hukuki işlem koşulu ile verilmişse, kredi veren satılan malın ayıbından dolayı tüketiciye karşı satıcı ile müştereken ve müteselsilen sorumludur (m. 10/IV).

Serbest tüketici kredilerinde kredi alan tüketici ile satıcı arasında yapılan sözleşme ile kredi sözleşmesi arasındaki bağlantı kopuktur. Yani, bu tür kredilerde kredi alan tüketici, satın alacağı mal veya hizmeti ya da satıcıyı seçme hakkına sahiptir (Arkan, 1989: 37). Bu seçim hakkının bir sonucu olarak, krediyle alınan mal

veya hizmetin ayıplı çıkması halinde TKHK ve BK hükümlerine göre çözüm aranacaktır. Ayıplı mal ve hizmet sebebiyle kredi verene başvurmak ya da alınan krediyle ilgili ilave bir talepte bulunmak mümkün değildir. Bununla birlikte, TKHK m. 10'da bütün tüketici kredileri için getirilen erken ödeme ve faiz indirimi gibi imkanlardan yararlanmak mümkündür.

Tüketici kredisi verenin de mal ve hizmetin ayıplarından sorumlu tutulduğu kredi türü bağlı kredilerdir. Bağlı kredilerde her ne kadar kredi sözleşmesi ile satım sözleşmesi birbirinden bağımsız ise de, bu sözleşmelerden her biri diğerinin varlığı ile anlam kazanmaktadır. Yani, bunlardan biri yapılmayıp diğeri de yapılmayacaktır. Bağlı kredilerde satım sözleşmesinin hangi satıcıyla ya da hangi markalı mallar için yapılacağı satıcı ve kredi veren tarafından belirlenmekte ve tüketiciye seçim hakkı tanınmamaktadır. Hatta, çoğunlukla kredi doğrudan satıcıya ödendiği için, mal veya hizmetin hiç ifa edilmemesi, eksik veya ayıplı ifa edilmesi gibi durumlarda, alıcının semeni ödememe veya eksik ödeme gibi imkanları daha baştan elinden alınmış olmaktadır (Arkan, 1995: 41 ; Arkan, 1989: 38). Bu gibi sebeplerle bağlı kredilerle alınan mal ve hizmetlerin ayıplı çıkması halinde, tüketicinin kredi verenden bir takım taleplerde bulunabilmesi tüketicinin korunması bakımından çok gereklidir.

Bağlı tüketici kredisiyle alınan mal ve hizmetler sebebiyle kredi verenin sorumluluğunu düzenleyen TKHK m. 10/IV'ün paraleli bir düzenleme ilgili AB yönergesinin 11. maddesinde yer almaktadır. Yönergeye göre, bağlı tüketici kredisiyle mal veya hizmet alan tüketici mal veya hizmetin hiç ifa edilmemesi ya da eksik ifa edilmesi ya da ayıplı olması halinde, tüketici öncelikle satıcıya başvuracak ve haklarını kullanacaktır. Satıcıdan bir sonuç elde edemezse bu haklarını kredi verene karşı da kullanabilecektir. Gerek satıcı gerek kredi verene karşı ne gibi haklara sahip olduğu hususu üye ülkelerin iç hukukuna göre belirlenecektir. Ancak yönerge, tüketicinin korunması bakımından bir yönüyle TKHK'dan daha ileri ve kapsamlı, diğer bir yönüyle ise daha geri bir düzenlemeye sahiptir. Yönergenin, TKHK'dan daha kapsamlı olduğu yönü, bağlı krediyle alınan mal veya hizmetin tamamen ya da kısmen ifa edilmemesi halinde de düzenlenmiş olmasıdır. TKHK'na göre daha dar ve geri olan yönü ise kredi verenin sorumluluğunun satıcıyla müteselsil değil, satıcıdan sonra olmasıdır (Canaris, 1992: 18).

TKHK'nun bağlı tüketici kredilerinde kredi verenin sorumluluğunu ayıplı mal ve hizmetlerle sınırlı tutması önemli bir eksikliktir. Satıcının mal ve hizmeti hiç ifa etmemesi TKHK m. 4'e göre ayıp kavramına dahil değildir. Bu sebeple mal veya hizmetin hiç teslim ya da ifa edilmemesi halinde de kredi verenin bundan sorumlu tutulması gerekirdi (Arkan, 1995: 42 ; Akipek, 1999: 292). Nitekim, Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esaslarına Dair Yönetmelik'de¹⁰ tüketici kredisi alınmış geride ödeme yükümlülüğünün, kredi konusu mal veya hizmetin kendisine tesliminden sonra başlayacağı hükme bağlanmıştır (m. 13/II).

Konuyu düzenleyen TKHK m. 10/son'da tüketici kredisinin "belirli bir mal veya hizmetin satın alınması ya da belirli bir satıcı ile yapılacak hukuki işlem koşulu ile" verilmesi halinde kredi verenin de sorumlu olacağı belirtilmiştir. Kanaatimizce fıkradaki "belirli" kavramı otomobil, çamaşır makinesi, buzdolabı ve televizyon gibi mal cinslerini belirtmek için değil, herhangi bir malın markasını ya da özelliklerini

belirtmek için kullanılmıştır (Akipek, 1999: 300)¹¹. Yani, tüketicinin mesela buzdolabı almak için kredi kullanması halinde, alınan buzdolabının ayıplı çıkması durumunda kredi verenin herhangi bir sorumluluğu yoktur. Çünkü, kredi veren tüketicinin hangi markalı buzdolabı alacağı konusunda bir yönlendirmesi yoktur. Sadece tüketicinin buzdolabı alacağı varsayımıyla kredi vermiştir.

Kredi verenin, tüketicinin satın aldığı mal ya da hizmetin ayıplı olması halinde sorumluluğu iki şekilde ortaya çıkabilir. Birincisi, kredi veren özellikle marka belirterek ama satıcı veya mağaza belirtmeksizin belirli bir mal veya hizmetin alınması için kredi vermesidir. Mesela, X markalı otomobil almak koşuluyla, ancak satıcı ya da satış yeri belirtilmeksizin kredi kullanılması halinde tüketici herhangi bir satıcıdan belirlenen markalı malı satın almak durumundadır. Kredi verenin, kendi belirlediği mal ya da hizmetin alınması şartıyla hareket etmesi sebebiyle bu mal veya hizmetin ayıplı sebebiyle sorumlu tutulması mantıklıdır. İkincisi, kredi verenin, belirlenen mal veya hizmetin hangi satıcıdan alınacağını da belirlemesi durumudur. Bu da iki şekilde ortaya çıkabilir; kredi verenin hem mal veya hizmeti açıkça tanımlaması hem de tanımlanan mal ve hizmetin hangi satıcıdan alınacağını belirlemesi mümkün olduğu gibi, mal ya da hizmet belirlemeksizin yalnızca satıcının belirlenmiş olması da mümkündür. Mesela, kredi veren X markalı otomobilin Y şirketinden satın alınması, ya da Z mağazasından belirli bir tutarda bir alışveriş yapılması şartıyla tüketici kredisi kullanırabilir.

Tüketicinin satın alacağı mal veya hizmetin belirlenerek, belirli mal veya hizmetlerin satın alınacağı satıcı belirlenerek ya da herhangi bir mal veya hizmet tanımlanmaksızın belirli bir satıcıdan alışveriş yapılması şartıyla verilen tüketici kredileri bağlı tüketici kredileridir. Kredi verenin ayıplı mal ve hizmet sebebiyle diğerleriyle birlikte sorumluluğu bu tür kredilerde söz konusudur ve bu tür kredilerle sınırlıdır.

Bağlı tüketici kredilerinde, tüketicinin satın aldığı malın ayıbından satıcı ile birlikte kredi verenin de müteselsilen sorumluluğu kabul edilmişse de, ayıp sebebiyle tüketiciye karşı sorumlu olanlar satıcı ve kredi verenden ibaret değildir. Kendisine ayıplı mal veya hizmet satılan tüketicinin hakları ve bu bakımdan tüketiciye karşı sorumlu olanlar esasen TKHK'nun 4. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Buna göre, ayıplı maldan ve ayıplı malın neden olduğu her türlü zarardan dolayı tüketiciye karşı satıcı, bayi, acenta, imalatçı-üretici ve ithalatçı müştereken ve müteselsilen sorumludurlar. Tüketici kredilerini düzenleyen 10. maddenin son fıkrası ile ayıplı mal veya hizmet sebebiyle sorumlu olanlara bir yenisi ilave edilmiştir (Zevkliler, 1996: 118, 119). Belirli bir mal veya hizmet alımı için kullanılan tüketici kredilerinde de, ayıp sebebiyle sorumlu olanların sorumluluğu aynen devam etmektedir. Bu düzenlemeyle, esasen satım sözleşmesinin tarafı olmayan kredi verenlerin de ayıplı mal ve hizmetler nedeniyle sorumluluğu kabul edilmiş olmaktadır. Böylece bankalar ve diğer kredi kurumları kalitesinden ve sağlamlığından emin olmadıkları mal ve hizmetlerin alınması şartıyla kredi vermekten kaçınacaklar ya da sonuçlarından kendileri de sorumlu olacaklardır. Bununla birlikte, ayıplı mal ve hizmet sebebiyle tüketiciye tanınan seçimlik hakların muhatabı yalnızca satıcıdır. Diğerleri, tüketiciye beşinci bir imkan olarak tanınan tazminat hakkına muhatap olabilirler. TKHK m. 10/son'da kredi verenin, satıcı ile müştereken ve

müteselsilen sorumluluğu kabul edilerek, bağlı tüketici kredisi verenlerin hem seçimlik haklar hem de tazminat hakkı nedeniyle sorumlu olacağı kabul edilmiştir. Bu düzenleme karşısında, bağlı tüketici kredisi verenin sorumluluğu satıcı dışındakilere göre daha geniştir¹².

Bağlı tüketici kredisi verenin tüketiciye karşı ayıptan doğan sorumluluğu tıpkı satıcının sorumluluğu gibidir. Yani asli ve birinci derecede sorumluluktur (Akipek, 1999: 296)¹³. Bununla birlikte, tüketiciye tanınan seçimlik haklar dikkate alındığında malın değiştirilmesi, ücretsiz tamir ettirilmesi ve bedelde indirim yapılması¹⁴ gibi hakların kredi verenin dışında satıcı ile görüşerek kullanılacağı da bir gerçektir.

Bağlı tüketici kredisi ile alınan mal veya hizmetin ayıplı çıkması halinde, tüketicinin kullanacağı seçimlik hakka göre kredi sözleşmesi de etkilenebilecektir. Tüketici malın değiştirilmesi, ücretsiz tamiri ya da bedelde indirim yapılması haklarından birini kullanırsa, satım sözleşmesi halen geçerli ve ayakta olduğu için, bundan kredi sözleşmesi çoğunlukla etkilenmeyecektir. Buna karşılık, tüketicinin fesih hakkını kullandığı hallerde, bu şartla kullandırılan kredinin dayanağını oluşturan kredi sözleşmesi de sona erecektir. Bunun sonucu olarak, satıcının semeni tüketiciye iade etmesi ve artık kredi ihtiyacı kalmayan tüketicinin de aldığı krediyi toptan geri ödemesi gerekir. Bu durumda kredi borcu geri ödenmezse sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre talep edilebilir.

Bağlı tüketici kredisi alanın ayıp sebebiyle fesih hakkını kullandığı durumda, malın ve semenin karşılıklı olarak iade edilmesi gerektiği yukarıda belirtilmişti. Bununla birlikte, kredi verenin sorumluluğu satıcı ile aynı seviyede ve müteselsilen olduğu için, tüketici satıcıdan herhangi bir talepte bulunmaksızın kredi verene karşı da semen alacağını ileri sürebilir. Bunun pratik yolu, kalan kredi borçlarını ödemeden kaçınmaktır (Çeker, 1995: 17, 18 ; Akipek, 1999: 327 ; Gezder, 1998: 186, 187). Ancak kredi verenin sorumluluğu, tüketicinin sözleşmenin feshi sebebiyle satıcıdan alacaklı olduğu miktarla sınırlıdır. Kalan kredi borcu bunu karşılamıyorsa, eksik kalan kısım için kredi verenin müteselsil sorumluluğu devam edecektir. Aynı şekilde satıcıdan semenin bir miktarının geri alınması ya da ayıplı malın kullanılması sebebiyle semen iade edilirken yapılacak indirim gibi sebeplerle, satıcının borcu azalmış ise, bunu aşan kredi borcunu tüketici, kredi verene geri ödemelidir.

Satın alınan malın ayıplı çıkması sebebiyle ve tüketiciye tanınan seçimlik haklar kapsamında sözleşmenin feshedildiği hallerde kredi kullanan tüketici ile kredi veren arasındaki kredi ilişkisi nasıl tasfiye edilecektir. Bir görüşe göre, bağlı kredi ile satın alınan mal ayıplı çıkar ve tüketici fesih hakkını kullanırsa kredi sözleşmesi de sona erer ve bu durumda kredi alan aldığı krediyi aynen geri verir; kredi veren faiz, masraf ya da başka bir talepte bulunamaz. Çünkü, tüketici döndüğü sözleşmeyi hiç yapmasaydı bulunacağı duruma göre daha zararlı bir duruma getirilmemelidir (Aslan, 1996: 213, 214 ; Gezder, 1998: 187). Diğer bir görüşe göre ise, kredi veren bu durumda ana para ve faizi tüketiciden ister; ancak bunun dışında herhangi bir masraf isteyemez (Köksal, 1996: 96 ; Akipek, 1999: 298). Bu iki görüş arasındaki fark, bağlı tüketici kredilerinde malın ayıplı çıkması sebebiyle sözleşmenin tüketici tarafından feshi halinde, sona erecek olan bağlı tüketici kredisi ilişkisinde, alınan kredi geri ödenirken faiz ödenip ödenmeyeceği noktasındadır. Ayıplı mal ve hizmet satışı sebebiyle tüketiciye tanınan seçimlik haklar kapsamında, sözleş-

menin feshi halinde, tüketici (alıcı) satıma konu malı semere, ondan sağladığı yarar ve ürünleriyle birlikte geri vermeli ve tüketicinin ayıp yüzünden uğradığı bütün zararı karşılmalıdır. Buna karşılık satıcı da semeni faiziyle birlikte geri vermek, alıcının mala yaptığı giderleri ve ayıbın ileri sürülmesi ve sözleşmenin feshi dolayısıyla yapılan masrafları ödemek zorundadır. Ayrıca, tüketicinin malı kullanması sebebiyle iadesi mümkün olmayan fayda için, satış parasından uygun bir indirim yapılması gerekir (Zevkliler, 1996: 56, 57). Böylece satıcı ile tüketici arasındaki ilişki iki tarafın menfaatleri dikkate alınarak tasfiye edilmektedir. Bağlı kredilerde kredi ilişkisi tasfiye edilirken de kredi alan tüketicinin önceki haline getirilmesi amaçlanmalı; söz konusu ayıplı malı ve bunun için krediyi hiç almasaydı bulunacağı duruma getirilmesi hedeflenmelidir. Buna bağlı olarak, kredi ilişkisi tasfiye edilirken de tarafların karşılıklı menfaatleri gözetenmelidir. Tüketici fesih hakkını kullanınca, satış bedelini faiziyle birlikte geri alacağına göre, kullandığı kredi için de bir miktar faiz ödemesi tabiidir. Buna karşılık tüketicinin ayıp sebebiyle uğradığı bütün zarardan sorumlu tutulan kredi verenin de hiçbir şey yokmuş gibi kredi sözleşmesine göre faiz istemesi de mümkün değildir. Yani, bağlı tüketici kredisi kullanan tüketici, satın aldığı mal veya hizmetin ayıplı olması nedeniyle sözleşmeyi feshederse, bu amaçla yapılan kredi sözleşmesi de sona erer. Tüketici aldığı krediyi ve satıcıdan alacağı faizi geçmemek üzere faizini kredi verene iade etmekle yükümlüdür. Böylece, tüketici satıcıdan aldığı faizi alıkoymakla öncekinden daha iyi duruma getirilmeyeceği gibi, kredi sözleşmesine göre tam faiz ödeyerek de öncekinden daha kötü bir duruma sokulmamış olacaktır.

Bağlı tüketici kredisi veren, mal veya hizmetin ayıplı çıkması sebebiyle tüketiciye tazminat öder ya da faiz ve masraflarını alamazsa uğradığı zarar için satıcı ve diğer sorumlulara rücu edebilir (Tekinay ve diğerleri, 1993: 316).

G – Tüketici Kredisinin Geri Ödenmesinde Tüketicinin Temerrüdü

Tüketici kredilerinin ortak özelliği toplu olarak alınıp, sözleşmeyle belirlenen geri ödeme planı çerçevesinde taksitler halinde geri ödenmesidir. Kredi alan bir kısım taksitleri zamanında ödedikten sonra ya da daha baştan kredi borcu ödemeyi geciktirebilir. Kredi borcunun geri ödenmesi hususunda tüketicinin titiz davranması halinde kredi verenin hakları ve kredi alanın borçları hususunda TKHK'da yeterli düzenleme yoktur.

TKHK'da tüketici kredilerinde tüketiciye belirli bir süre içinde cayma hakkı tanınmamıştır. Cayma hakkı kredi sözleşmesinin yapılmasından belirli bir süre içinde tüketiciye sözleşmeden dönme hakkının verilmesidir. Cayma hakkının amacı, sözleşme yapılan kredi verenin bir anlamda baskısı ve olumlu açıklamaları ile sözleşmeyi imzalayan tüketiciyi, daha sakin bir ortamda düşünerek kendi koşullarını gözden geçirmesine fırsat vermek ve gerekiyorsa bu sözleşme ile ilgili olmaktan vazgeçme fırsatı verilmesidir. Cayma hakkı sayesinde tüketici, kredi ve taksit imkanları sebebiyle abartılı yükler altına girmeden önce bir kere daha düşünme ve güvendiği kişilere danışma imkanına kavuşacaktır (Poroy, 1978: 534 ; Aslan, 1996: 214 ; Akipek, 1999: 321). Hukukumuzda TKHK m. 8'de düzenlenen kapıdan satışlarda alıcı/tüketiciye 7 gün içinde cayma hakkı tanınmıştır. Bunun dışında, gerek diğer

satışlar gerek tüketici kredilerinde, ayıplı mal ve hizmetlerdeki istisna dışında tüketiciye cayma hakkı tanınmamıştır.

Tüketici kredilerini düzenleyen 10. maddede tüketici kredisi sözleşmesinin zorunlu içeriği kapsamında "borçlunun temerrüde düşmesinin hukuki sonuçları" da sayılmıştır. Ancak bu düzenleme kredi borçlusunun hangi durumlarda, temerrüde düşmüş sayılacağı, taksitlerden birini zamanında ödememesi halinde kalan borcun tamamı için mi yoksa geciken taksit için mi temerrüt hükümlerinin uygulanacağı gibi konularda yeteri kadar açıklık taşımadığı için, kredi sözleşmelerinde bu hususların tüketici aleyhine olarak düzenlenmesi mümkün ve zaten yaygındır. Nitekim uygulamada, genellikle tüketicinin taksitlerden herhangi ikisini geciktirmesi halinde kalan borcun tamamen muaccel olacağı ve ikinci taksit tarihinden itibaren temerrüt faizi ödeneceği hükme bağlanmaktadır (Gezder, 1998: 131; Akipek, 1999: 349).

Tüketici kredilerinde geri ödeme borcunda temerrüdün şartları ve hükümlerinin daha açık ve ayrıntılı olarak düzenlenmesi yerinde olacaktır. TKHK m. 6'da ve BK. m. 224'de taksitli satışlarda taksitlerin gecikmesi halinde kalan borcun hangi şartlarda muaccel olacağı belirlenmiştir. Tüketici kredileri bakımından da benzer bir düzenlemenin yapılması gereklidir (Akipek, 1999: 353). Mesela, tüketicinin peş peşe iki taksiti geciktirmesi, geciken taksitlerin toplam borcun % 10'unu bulması ve kredi alana bir mehil verilerek muacceliyet ihtarında bulunulması şartları birlikte aranabilir. Ancak mevcut düzenleme ve tüketici kredileri ile ilgili uygulama dikkate alındığında, kredinin geri ödeme planı önceden miktar ve tarih itibarıyla kesin olarak belirlendiği için, yalnızca belirlenen tarihler gelince kredi alanın temerrüde düştüğünü kabul etmek gerekir (Tekinalp, 1988: 360). Temerrüt yalnızca geciken taksit için söz konusu olmakla birlikte, sözleşmeyle temerrüdün bir sonucu olarak taksitlerden bir veya bir kaçının gecikmesi halinde kalan borcun tamamen muaccel olacağı da kararlaştırılabilir.

Tüketici kredisi sözleşmesinde gerek akdi faiz oranı gerek temerrüt faizi oranının gösterilmesi gerekir. TKHK m. 10'da akdi faiz oranının gösterilmesi açıkça belirtilmiştir. Diğer yandan, kredi borçlusunun temerrüde düşmesinin hukuki sonuçlarının da sözleşmede gösterilmesi öngörüldüğüne göre, temerrüdün en önemli sonucu olan temerrüt faizi oranının da sözleşmede gösterilmesi gerekir.

Tüketici kredisine uygulanacak akdi faiz ve temerrüt faizi oranı piyasa şartları dikkate alınarak bankalar tarafından serbestçe belirlenmektedir. Gerek akdi faiz gerek temerrüt faizi konusunda bir sınırlama söz konusu değildir. Bununla birlikte, tüketici kredisi sözleşmelerine, uygulanacak akdi faiz ve temerrüt faizi oranı konusunda kredi verene tek yanlı olarak faiz oranını belirleme yetkisi veren hükümler koymak mümkün değildir. Çünkü, yukarıda belirtildiği üzere, akdi faiz ve temerrüt faizi oranlarının sözleşmede açıkça gösterilmesi zorunludur. Bu zorunluluğa rağmen, sözleşmeye, bankaya tek yanlı faiz artırma yetkisi veren hükümler konulması halinde bu hükümler kanuna aykırılık sebebiyle geçersiz olacaktır. Bu durumda eğer sözleşmede bir faiz oranı gösterilmişse o geçerli olacak, gösterilmemişse kanuni faiz oranı dikkate alınmalıdır. Standart sözleşmelerde faiz kısımları boş bırakıldığında, m. 10'a göre sözleşmenin esaslı unsurlarında eksiklik bulunduğundan bahisle geçersizlik iddiasında bulunmak da mümkündür.

Klasik tüketici kredisi sözleşmesinde akdi faiz oranı ile birlikte, faiz ve masraflar da dikkate alınarak toplam borç tutarının daha baştan belirlenmesi zorunluluğu, tüketici kredisinin borçlu bakımından ticari iş niteliğinde olmaması¹⁵ ve bu tür kredilerin cari hesap şeklinde işlememesi sebepleriyle bileşik faiz uygulanamaz (Arkan, 1989: 33, 34 ; Akipek, 1999: 319, dn. 129). Bununla birlikte kredi kartları ya da kredili mevduat hesabı vasıtasıyla kullanılan tüketici kredileri genellikle cari hesap şeklinde işlediği için üç aydan aşağı olmamak üzere bileşik faiz uygulanması mümkündür (TK. m. 8/II).

KAYNAKÇA

- AKİPEK, Şebnem (1999) : **Türk Hukuku ve Mukayeseli Hukuk Açısından Tüketici Kredisi**, Ankara, 1999.
- ARKAN, Sabih (1995) : Tüketici Kredileri, **BATİDER**, C. XVIII, S. 1-2 (Haziran – Aralık 1995).
- ARKAN, Sabih (1989) : Tüketici Kredisi ve Uygulaması, **BATİDER**, C. XV, S. 1-4 (Haziran 1989).
- ASLAN, Yılmaz (1996) : **Tüketici Hukuku ve İlgili Mevzuat**, Bursa 1996.
- ATASOY, Ö. A./TAŞKIN, M./ACAR, H.(1997) : **Tüketiciyi Koruma Hukuku**, Eskişehir, 1997.
- BAHTİYAR, Mehmet (1997) : Genel İşlem Koşullarına Karşı Tüketicinin Korunması, **Yargıtay Dergisi**, C. 22, S. 1-2.
- BAYKAN, R. (1996) : **Türkiye’de Tüketicinin Korunması Tedbirleri**, İstanbul, 1996.
- BLAUROCK, U. (1992) : Alman Hukukunda Tüketici Kredisi, **Tüketici Kredisi ve Batı Ülkelerindeki Uygulamalar Paneli**, Tebliğ, İstanbul 1992.
- CANARIS, C. W. (1992) : (Çev. Yeşim ATAMAER “Avrupa’da Tüketici Kredisi Alanında Hukuki Uyumlaşmayı Temin Açısından 22.12.1986 Tarihli Avrupa Topluluğu Yönergesinin Getirdikleri, **Avrupa Topluluğunda Banka Hukuku**, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, İstanbul, 1992.
- ÇEKER, M. (1995) : Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ve Tüketici Kredileri Açısından Bankalara Getirdiği Yükümlülükler, **Bankacılar Dergisi**, Yıl 6, S. 15 (Haziran, 1995).
- DEMİRAY, B (1992) : Türkiye’de Tüketici Kredisi Uygulamalarına İlişkin Tespit ve Değerlendirmeler (Tebliğ), **Avrupa Topluluğunda Banka Hukuku**, İstanbul, 1992.
- DPT (1995) : Tüketicinin Korunması, Vergilendirme; **Türkiye – AT Mevzuat Uyum Sürekli Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 1995, C. 2.

- DERYAL, Y. (1999) : 4077 Sayılı Kanuna Göre Tüketici Kredisi Sözleşmeleri, **Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı**, İstanbul 1999.
- GEZDER, Ü. (1998) : **Tüketici Kredisi Sözleşmeleri**, İstanbul, 1998.
- KAPLAN, İ. (1991) : Banka Standart Sözleşmeleri ve Banka Genel İşlem Şartları, **BATİDER**, Aralık 1991, C. XVI, S. 2.
- KAYAR, İ. (1997) : Kredi Sözleşmelerinde Bankaya Tek Yanlı Faiz Artırma Yetkisi Veren Hükümlerin Geçerliliği ve Uygulanması, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. I, S. 2, Yıl 1997 (Prof. Dr. Naci Kinacıoğlu'na Armağan).
- KÖKSAL, M. (1995) : **Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi**, İstanbul, 1995.
- ÖZSUNAY, E. (1992) : Türkiye'de Tüketici Kredileri, **Tüketici Kredileri ve Batı Ülkelerindeki Uygulamalar (Paneli)** Tebliğ, İstanbul, 1992.
- POROY, R. (1978) : Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Hukuk Sorunları, **Arslanlı'nın Anısına Armağan**, İstanbul, 1978.
- REİSOĞLU, S. (1997) : **Bankalar Kanunu Şerhi**, Ankara, 1997.
- SOMUNCUOĞLU, Ü. (1976) : Bankalarca Açılan Kredilerle İlgili Sözleşmeler Üzerine Bir İnceleme, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. 50, Yıl 1976.
- TANDOĞAN, H. (1985) : **Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri**, C. I/2, Ankara, 1985.
- TANDOĞAN, H. (1977) : **Tüketicinin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açından Sınırlandırılması**, Ankara, 1977.
- TAŞKIN, M. (1997) : Tüzel Kişilerin ve Şirketlerin Tüketicilik Vasfı, **ABD**, 1997, S. 1.
- TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP : (1993) **Tekinay Borçlar Hukuku**, Genel Hükümler, 7. Bası, İstanbul, 1993.
- TEOMAN, Ö. (1997) : **Yaşayan Ticaret Hukuku**, C. I, Kitap 7, İstanbul, 1997.
- TEKİNALP, Ü. (1988) : **Banka Hukukunun Esasları**, İstanbul, 1988.
- TUNÇOMAĞ, K. (1977) : **Türk Borçlar Hukuku**, C. II, Özel Borç İlişkileri, İstanbul, 1977.
- YÜKSEL, A. S. (1972) : **Bankacılık Yönünden Kredi Açma Sözleşmesi**, İstanbul, 1972.
- ZEVKLİLER, A. (1996) : Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, İzmir, 1996.

NOTLAR

- ¹ Krş: AKİPEK, 42, 43. Yazar, kredi (açma) sözleşmesini tam iki tarafa borç yükleyen, tek aşamalı, sui generis bir sözleşme olarak tanımlamaktadır. Yazara göre, kredi alanın krediyi çekme hakkını kullanması bağımsız yenilik doğuran bir hak değil, zaten kendisine sözleşme ile tanınmış olan mevcut bir haktır. Biz kredi sözleşmesinin oluşmasıyla taraflar arasında borçlandırıcı işlemin meydana geldiğini. Buna göre krediyi kullanma hakkının bir alacak hakkına dönüştüğünü ve bu hakkın, taraflar arasındaki sözleşme hükümleri, karz sözleşmesine ilişkin kanun hükümleri ve borçlar hukukunun borçların ifasına ilişkin genel hükümleri çerçevesinde ifa edilmesi gerektiğini, aksi takdirde yine aynı sıraya göre borçların ifa edilmemesinin sonuçlarıyla karşılaşılacağını düşünüyoruz.
- ² Tüketici kredisinin değişik tanımları için bkz: Sabih ARKAN, Tüketici Kredisi ve Uygulaması, BATİDER, C. XV, S. 1-4 (Haziran 1989), s. 20, 21.; Mehmet KÖKSAL, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi, İstanbul 1995, s. 88.; AKİPEK, 144.; Ümit GEZDER, Tüketici Kredisi Sözleşmeleri, İstanbul 1998, s. 22.; Mustafa ÇEKER, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ve Tüketici Kredileri Açısından Bankalara Getirdiği Yükümlülükler, Bankacılar Dergisi, Yıl 6, S. 15 (Haziran 1995), s. 14.; Yahya DERYAL, 4077 Sayılı Kanuna Göre Tüketici Kredisi Sözleşmeleri, Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 1999, s. 143-145.
- ³ Finanse edilmiş taksitle satım kavramının bu tür krediler için uygun olmadığı kanaatindeyiz. Çünkü, söz konusu satım sözleşmesi için tüketici lehine finansman sağlayan banka ya da kurum, satıcıya semeni peşin olarak ödemektedir. Bunun karşılığında satıcı da satılan malı alıcıya teslim etmektedir. Böylece zaten kredi ilişkisinden ayrı bir sözleşme olan satım sözleşmesinden doğan borçlar karşılıklı olarak ifa edilerek bu ilişki sona ermektedir. Yani ortada bir taksitle satım sözleşmesi yoktur. Yalnızca tüketici lehine verilen kredinin geri ödemesi taksitle yapılacaktır. Bunun ise satımla dolaylı olarak ilgisi vardır.
- ⁴ Krş. GEZDER, 28, 164. Yazar, taksitli satışların TKHK'da ayrı bir maddede düzenlenmiş olması ve tüketici kredisi verenlerin bankaların benzeri finans kuruluşlarından ibaret olması sebebiyle, taksitli satışların tüketici kredisinin kapsamına girmediği görüşündedir.
- ⁵ Tüzel kişilerin de tüketici sayılması gerektiği yönünde bkz: Reha POROY, Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Hukuk Sorunları, Arslanlı'nın Anısına Armağan, İstanbul, 1978, 524, 525.; Mustafa TAŞKIN, Tüzel Kişilerin ve Şirketlerin Tüketicilik Vasfı, ABD, 1997, S: 1, s. 30 vd.; Krş: DERYAL, 152. Yazar tacir sıfatı taşıyan tüzel kişilerin tüketici sayılmasının hem TK. m. 21 düzenlemesine hem de zayıf konumu itibarıyla öze korumaya mazhar görülen tüketici kavramına ve TKHK'un amacına aykırı olacağını belirterek, bunların hiçbir bakımdan tüketici sayılamayacağını belirtmektedir.
- ⁶ Krş. ZEVKLİLER, 115. Yazar yazılı şeklin bir geçerlilik şekli olduğunu ve şekle uymamanın sonucunun geçersizlik olduğunu belirttiikten sonra, yazılı şekil şartı "mal ya da hizmetin satın alınması şartına bağlı krediler açısından öngörülmüştür" diyerek, bu konuda bir sınırlama getirmektedir. Yazara göre, eğer kredi bir mal veya hizmeti finanse etmek amacı dışında salt karz akdi niteliğinde veriliyorsa sözleşmenin yazılı şekilde yapılması da bir nüshasının kredi alana verilmesi de zorunlu değildir. Kanaatimizce bir mal veya hizmetin alınması ya da finanse edilmesi amacı dışında verilen kredi zaten tüketici kredisi değildir ve genel hükümlere tabi olarak şekil şartına tabi olmaksızın yapılır.; Krş. AKİPEK, 254, 255. Yazar yazılı şekil zorunluluğunun yalnızca bağlı krediler için öngörüldüğünü, herhangi bir mal veya hizmet alımı belirtilmeksizin verilen tüketici kredisi sözleşmeleri (nakdi krediler) hakkında bir düzenleme bulunmadığını, ancak yazılı şekil zorunluluğu öngören hükümlerin kıyasen bunlara da uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Kanaatimizce, TKHK'da hem serbest hem bağlı tüketici kredileri için yazılı şekil şartı açıkça getirilmiştir. Konuyu düzenleyen 10. madde kaleme alınırken tüketici kredilerinin zaten bir mal veya hizmet alımı için verileceği varsayımıyla hareket edilmiştir. Uygulamada da böyle yapılmaktadır. İlk fıkrada geçen "bir mal veya hizmeti satın almak amacıyla" ibaresi herhangi bir mal veya hizmeti ifade etmek içindir. Nitekim, maddenin son fıkrasında "belirli" bir mal veya hizmetin satın alınması için verilen tüketici kredilerini (bağlı kredileri) diğerlerinden ayırarak farklı bir düzenleme yapılmıştır.
- ⁷ Akipek, (s. 262, 263) daha da ileri giderek TKHK m. 10 ile getirilen yazılı şeklin geçerlilik şekli olarak değil, ispat şekli olarak değerlendirilmesini de tüketicinin daha etkili şekilde korunması açısından önermekte, sonra da böyle bir nitelendirme yapmanın imkansız olduğunu belirtmektedir.

- 8 Tüketici kredileri dışındaki kredilerde bu yönde bir sınırlama olmadığı için, bankaların sözleşme hükümlerinde ve özellikle de akdi faiz ve temerrüt faizi oranlarında tek yanlı değişiklik yapma haklarını saklı tutmaları mümkündür. Yargıtay bu gibi hükümlerin genel olarak geçerli olduğunu, ancak bu hükümlerle bankalara tanınan yetkinin MK. 2 hükmüne uygun olarak kullanılması gerektiğini kabul etmektedir. Bu konuda bkz. İsmail KAYAR, Kredi Sözleşmelerinde Bankaya Tek Yanlı Faiz Artırma Yetkisi Veren Hükümlerin Geçerliliği ve Uygulanması, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. I, S. 2, (Prof. Dr. Naci Kinacıoğlu'na Armağan), s. 82 vd.
- 9 Krş. AKİPEK, 282. Yazar, söz konusu düzenlemenin tüketicinin korunması bakımından isabetli olmakla birlikte, yüksek enflasyon karşısında, özellikle faiz konusunda değişiklik yapma hakkının tanınmaması dengenin kredi veren aleyhine bozulduğu şeklinde değerlendirmektedir.
- 10 RG. T. 26.07.1994, Sayı 22002.
- 11 Krş. ASLAN, 212, 213. Yazar, TKHK m. 10/son'da marka belirtilmeksizin dahi olsa belirli bir mal veya hizmet alımı için kullanılan tüketici kredilerinde kredi verinin malın ayıplarından sorumlu tutulduğu görüşündedir.
- 12 Krş. ÇEKER, 16. ; ZEVKLİLER, 119. AKİPEK, 294, 295. Yazarlar bir ayırım yapmaksızın, satıcı ve kredi veren dışındakilerin de ayıp sebebiyle müteselsilen sorumlu olduğunu belirtmektedirler.
- 13 Krş. ÇEKER, 17. ; Yazar, tüketicinin önce satıcıya başvurması gerektiği, bundan bir sonuç elde edemezse kredi verenin sorumlu olacağı görüşündedir.
- 14 Tüketicinin semende indirim yapılması hakkını kullandığı durumlarda, bundan kredi sözleşmesinin de etkilenmesi mümkündür. Mesela, yeni fiyata göre tüketicinin kredi ihtiyacı azalabilecektir. Ancak, bu durumda tüketici kredilerinde kredi alana tanınan erken ödeme ve faiz indirimi yapılmasını isteme hakkı kullanılarak bu amaca ulaşmak mümkündür.
- 15 3095 Sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizi Hakkında Kanun'un 1 ve 2. maddelerinin yürürlükteki haliyle akdi faiz konusunda ticari-ticari olmayan iş ayırımı ortadan kaldırdığı için, artık tüketici kredilerinin ticari iş niteliğinde olup olmaması yalnızca temerrüt faizi oranının sözleşmede gösterilmediği durumlar açısından önemlidir. Kanaatimizce TKHK m. 3'deki tüketici tanımı dikkate alınarak, tüketici kredilerinin borçlu bakımından ticari iş mahiyetindeki karz akdi olarak kabulü mümkün değildir. Gerçi, TK. m. 21/II hükmüne göre taraflardan yalnızca biri için ticari iş mahiyetindeki sözleşmeler, kanunda aksine hüküm olmadıkça diğeri için de ticari iş sayılır ise de daha çok kamu hukuku alanına ilişkin düzenlemeler içeren TKHK'daki tüketici tanımı, bu kanunun uygulanmasından doğan ihtilafların tüketici mahkemelerinin yetki ve görev alanına girmesi, TKHK'nun TK'ya göre özel kanun niteliğinde olması gibi sebeplerle tüketici kredilerini kredi alan açısından ticari iş kapsamı dışında tutmak gerekir.